

змушують розглядати постмодернізм в якості принципово іншої культурфілософської парадигми, ми, тим не менш, повинні визнати, що постмодернізм «виріс» із модернізму, в деякому сенсі з'явився його протилежністю.

Резюмуючи вищезазначене, можна зазначити, що в умовах постмодерну визнання завершеності всіх процесів розвитку, «смерті» істини в нескінченній симуляції знаків зовсім не сприяє духовному одужанню західної цивілізації і подолання глобальних проблем, що позначилися перед людством. Людство залишається у тій межі, де тільки випадок і випадковість відокремлюють його від реальної «загибелі буття», тобто від настання такого стану світу, яке може виникнути без людини.

Литература

1. Ильин И.А. Путь к очевидности / В.В. Ильин – М, 1993. – С. 296.
2. Кутырев В.А. Осторожно, творчество! [Текст] / В.А. Кутырев // Вопросы философии.– 1994, №7–8, С.81.
3. Ясперс Карл. Ницше и христианство [Текст] / К. Ясперс.– М, 1994. – С. 13
4. Хоркхаймер М., Адорно Т. Диалектика просвещения / М. Хоркхаймер, Т. Адорно – СПб.: Медиум–Ювента, 1997. – 233 с.

КРИЗА МЕТАФІЗИЧНОГО ДИСКУРСУ: ПОШУКИ НОВОЇ ОПЦІЇ НАУКОВОГО АНАЛІЗУ

Дольська О. О.

Національний технічний університет «ХПІ», Харків

Все більш актуальними для нас, науковців, філософів, гуманітаріїв, стає питання про практики тлумачення та аргументації, практики читання та написання текстів. З'являються думки про те, що наше мислення не пристосоване до нового хронотопу і наші концепції та мислення не підготовлені до змін: Інтернет з його безмежними можливостями підтверджує цю тезу. Тому питання наукового методу, опції, яка так потрібна саме в такій ситуації, стає необхідним завданням для науковців. Особливої делікатності набуває це питання в період так званого питання смерті суб'єкта. Хочу нагадати, що Модерн розглядав суб'єкта як абстрактну позаконтекстуальну реальність (прикладом може стати монопольний характер суб'єкта Декарта, що й сприяло ствердженню статусу позаконтекстуального, або, якщо йти за філософією І Канта, – трансцендентальний його характер). Такі уяви можна порівнювати із визначенням та сприйняттям простору та часу в класичній фізиці, а саме – за типом абсолютного простору і часу І. Ньютона. Постмодернізм критикує такий тип суб'єкта. Не даремно останнім часом ми звикли до висловів «автор зник», «смерть автора», і поява метафори «Той, хто

читає». Що ховається за цими тезами? Це свого роду похорон «супер-Я», «Я» як єдиного, хто дає знання, «Я» як самого. Автор тримається за своє Я, яке є причиною самого себе, якому не потрібні інші, бо для нього немає нікого, хто йому радний. А усі значення та смисли, які таке Я пропонує, необхідно сприймати як норми життя.

На думку ж представників постмодернізму автор можливий тільки в оточенні Життя, Праці, Свободи, Мови, Іншого тощо, і, як слідство, формується образ контекстуального суб'єкта. Але у сьогоденні (постпостмодерн) ми стикаємося із фактом відмови від культури значень, за якою саме культура посилала у майбутнє, тобто нам, евристичні, етичні, естетичні тощо послання як нормування життя. Прикладом може стати філософія Г.У. Гумбрехта під назвою «культура присутності» [1]. На його думку треба формувати культуру події, бо саме подія може стати таким жестом, який підводить людину до інтелектуальної складності.

Можна порівняти мою зустріч із С. С. Аверінцевим та його роботами саме з такою подією, яка зробила мене співрозмовником і перекладачем в діалозі з ним. З огляду на його філософію виросла моя зацікавленість питанням інтелектуального розвитку людства, питанням інтелектуальних революцій, зацікавленість роздумами К. Ясперса про техніку мислення, про духовність як зустріч, про духовність як інтелектуальний сплеск і т. і. Саме на такому ґрунті з'являється бажання запропонувати нову опцію, нову методу бачення розвитку культури, який має назву метод інтелектуальне-когнітивних технологій. На наш погляд, він просуває нас до трансконтекстуальності з наголосом на зустрічі, на діалозі: присутність реалізується як вслухання, з одного боку, і як конкретні спільні практики, але в різноманітних сферах життєдіяльності, що має підкреслювати їхній коеволюційний характер.

Інтелектуальні технології – складна система, свого роду способи та методи збирання, обробки, зберігання, використання знань. Продукт такої системи оформлюється за рахунок образів, символів, асоціацій, які існують та функціонують за визначних умов. Їх сприйняття має бути пов'язане з тими поняттями, які входять до знань та смислів системи або які формуються в ній. Без такого зв'язку слова залишаються лише словами. Людина ж у процесі мислення істотно спирається на чуттєво-інтелектуальні асоціації, пов'язані з цими словами, включає також і активну участь підсвідомих інтуїтивних процесів. Розвинені інтелектуальні системи «мають» здатність безпосередньо сприймати оточуючий світ, мають рефлекторний характер. Якщо сучасна культура забарвлена змінами інтелектуального характеру, то звернення до інтелектуальне-когнітивних технологій виглядає досить логічним. Це підтверджується й тим, що в словниках ми знаходимо такі терміни, як *інтелектуальна еволюція, інтелектуальна система інтелектуальна революція* [2; 3].

Інший термін, який допоможе розібратися в нашій темі – когнітивні технології. В філософії К. Ясперса, яку він називав «розуміюча філософія»,

вже на початку ХХ ст. закладаються, на наш погляд, основи когнітивістики в її сучасному розумінні [4]. В сучасних словниках когнітивістика – міждисциплінарний підхід до наукового вивчення людського мислення та пізнання. У центрі уваги цієї науки поруч з проблемами мислення – проблеми зору, процесів свідомості, мозку тощо. З одного боку, в когнітивістиці вирішуються питання законів мислення і сприйняття, що визначають поведінку людини: для вчених важливо зрозуміти, наприклад, як і з того чи іншого сприйняття народжується думка, як одна думка породжує іншу. Інший бік когнітивної проблематики – це проблема ідентифікації образів: людський розум постійно вирішує питання розпізнавання образів, яке перетинається із питанням мислення. Пошук та ідентифікація смислів проходить і на інтуїтивному, підсвідомому рівні. Отже смисли грають одну із головних ролей в життєдіяльності людини.

І, якщо людство живе у переломні періоди свого розвитку, лунають лозунги із зверненням до нових технік мислення, до інновацій в мисленні. Про що ж ці лозунги? Наголос необхідно ставити на нашій здатності до діалогу, до мислення дискусійного характеру. Виходячи з цього, інтелектуальне-когнітивні технології виконують функцію опції, за допомогою якої йде перетворення інформації із зовнішнього світу на її конкретні смисли, завдяки чому свідомість відмовляється від конструктивістського нахилу на користь дискусійне-діалогічного. Завдяки цим технологіям знання набувають смислове навантаження і дають можливість зрозуміти, як формуються та пізнаються образи, за рахунок чого зорганізується процес їхньої ідентифікації, чому саме так, а не інакше вони «конструювалися» у певний період людства.

Свого часу М. Мамардашвілі говорив, що «мислення – це річ абсолютно неможлива. Неможлива, але тим не менше вона трапляється» [5], немовби вторячи М. Гайдеггеру («думка трапляється»). Риторичний вислів філософа виростає у функціональний вислів, а саме: опція інтелектуальне-когнітивних технологій розкриває нові можливості маніфестацій та комунікації і тим самим задає простір філософування. На наш погляд, підґрунтя такого феномену як інтелектуальне-когнітивні технології треба шукати на перетині багатьох складових, центральними серед яких є проблема раціональності з подальшим обговоренням теми інтелектуальних революцій людства, зростання зацікавленості питанням ментальності в її комплексній рефлексії, а також на ґрунті явища дискурсу як актуалізація в сучасній філософії історії систем думок. Але головне – використовувати таку опцію в контексті дискусійного діалогу, що дає можливість мати справу з трансконтекстуальністю наукового дослідження, де перетинаються інтелектуальне, пізнавальне та ментальне.

Сучасна філософська думка все більш схиляється до переконання в різноманітні форм раціональності, їх історичної обумовленості, викликаного значною мірою особою мислителя і особливістю епохи [6]. Французький

філософ і методолог Р. Башляр запропонував програму «нового раціоналізму», назвавши його «прикладний» раціоналізм [7]. Прикладом прикладного його характеру може стати всім відома творчість французького історика О. Койре, який характеризував Наукову революцію Нового часу у площині нових технологій мислення, а саме в контексті інтелектуальної революції.

Другим прикладом може стати роздуми К. Ясперса про характер мислення людства у різні періоди його існування. Він характеризував духовні ступені розвитку людства як інтелектуальні ступені і окреслював хронологічні періоди цих переходів. Більш того, його цікавили феномени мислення, думки та техніки мислення. Фундаментальними в цьому процесі стали також розвідки Е. Гуссерля та його феноменологічний метод. Традиція роздумів над особливостями розвитку мислення перейшла й до представників постмодерну: Ю. Габермас, К.-О. Апель, Ф. Гваттарі, Ж. Дельоз та ін. Звернення до проблем інтелектуального розвитку було характерним в ХХ ст. й для радянської філософії: С.С. Аверінцев, М.Ю. Петров, М. Мамардашвілі, Г.П. Щедровицький та ін.

Інтелектуальне-когнітивна технологія зростає на ґрунті онтологічного, бо її смислові навантаження формуються пліч-о-пліч із онтологічним виміром людини, а останній репрезентується головним чином ментальністю, яка дозволяє поєднувати мислення, форми свідомості, різноманітні культурні техніки, безсвідоме. І ми можемо говорити про особливі духовні та душевні склади спільноти і головне – особливу мову епохи тощо.

Наступним підґрунтям інтелектуальне-когнітивних технологій є філософія дискурсу. В центрі уваги – ідеї М. Фуко з його спробами пояснити тотальність концептів «дух», «індивід», «свідомість», «інтелектуальність» [8].

Приходимо до висновку: звернення до опції інтелектуальне-когнітивних технологій стає виправданим в умовах різких інтелектуальних змін. Вони формують інтелігібельну генезу явищ, термінів, нормування тощо, кінцевим продуктом чого стають смисли думок людей та їх характер мислення. Передбачуваним та кінцевим продуктом інтелектуальне-когнітивних технологій є незвичайний і в той же час повсякденний продукт – особливий характер рефлексії, що тягне за собою унаочнення стилю, техніки мислення. Така опція має справу із міждисциплінарним каркасом знань, ставить наголос на дискусійно-діалогічному її характері, і дає нам можливість проголосити статус суб'єкта, який орієнтується на можливості цієї опції, як трансконтекстуального суб'єкта.

Література

1. Гумберт Х.У. Что мы потеряли и что нам сегодня необходимо в гуманитаристике / Х.У. Гумберт // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Серія: Теорія культури і філософія науки КОЙНОНІЯ, Спецвипуск №2. – Харків-Київ : Дух і Літера, 2011.
2. Еремін А. Л. Ноогенез и теория интеллекта / А.Л. Еремін. –

Краснодар : «Советская Кубань», 2005. – 356 с.

3. Аверинцев С. С. Два рождения европейского рационализма / С.С. Аверинцев // Вопросы философии. –1989. – № 3.

4. Jaspers K. Psychologie der Weltanschauungen / K. Jaspers. – Muenchen, 1991. – 454 s.

5. Пятигорский А. Лекции по буддийской философии / А. Пятигорский [Електрон. ресурс] <https://gtmarket.ru/laboratory/basis/35865>.

6. Дольская О.А. Трансформации рациональности в современном образовании / О.А. Дольская. – Харьков, НТУ «ХПИ», 2013.

7. Башляр Г. Новый рационализм / Г. Башляр. – М. : Прогресс, 1987.

8. Фуко М. Порядок дискурса. Воля к истине: по ту сторону знания, власти и сексуальности. – М. : Касталь, 1996.

КУЛЬТУРА І ДУХОВНІСТЬ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Дороніна Ю. А.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Харків

Постають питання щодо можливості гармонійного розвитку людини, культури соціуму в цілому. Культура існує в предметних та особистих формах. Предметні форми культури – це наслідки тенденцій попереднього соціально-економічного розвитку, який передбачає збільшення ролі інформації і знань, а також формування та споживання інформаційних ресурсів у всіх системах життєдіяльності суспільства за допомогою розвитку інформаційно комунікаційних технологій, що існують у глобальних масштабах. Стосовно духовності в інформаційному суспільстві, то вона розглядається разом з проблемами виробництва, потреб, цінностей, свідомості та ідеалів. Також ще одним головним критерієм є творчість, яку треба розуміти як пошук самого себе на реалізацію свого сенсу життя.

Культура та її місце в інформаційному суспільстві залежить від розвитку в усіх сферах життєдіяльності людини, навіть і в освіті. Тобто якщо розвиток мистецтва набуває стрімких обертів, то місце культури в інформаційному суспільстві зростає. Культура також включає в себе й освіту. Тож, можна охарактеризувати і роль освіти в інформаційному суспільстві. Технологія інформаційного суспільства не тільки пред'являє до процесу освіти певні вимоги, але й оснащує цей процес сучасними інформаційними засобами, здатними забезпечити не тільки прямий, але і зворотний зв'язок між викладачем і студентом. Роль комп'ютерів в освіті настільки велика, що лунають голоси про те, що не в такому вже віддаленому майбутньому електронні машини можуть повністю замінити педагогів і виконувати функції останніх дешевше, надійніше й ефективніше.

Протилежні погляди полягають в негативному ставленні до застосування комп'ютерів у навчанні, стверджуючи, що комп'ютери формалізують знання,